

ΚΑΘΑΡΟΣ ΑΕΡΑΣ και ΑΕΡΑΣ ΚΟΠΑΝΙΣΤΟΣ

Η ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΗΣ «ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ» ΣΤΑ '70s ΚΑΙ Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ

Όταν θα διαβάσετε αυτές τις γραμμές, η συνέλευση αυτονομίας antifa θα έχει ήδη πραγματοποιήσει την πολιτική εκδήλωση με τίτλο «Το Κράτος και το Τέλος του Κόσμου». Το θέμα της εκδήλωσης είναι η περιγραφή μιας μεθόδου κατανόησης των «υπαρξιακών απειλών» που μας τσαμπουνά το κράτος διαρκώς, αλλά τελευταία όλο και συχνότερα.

Το πρώτο μέρος της εκδήλωσης περιέγραφε τις χίλιες συμφορές που ταλαιπωρούν τον καπιταλιστικό μας πλανήτη και έβρισκε τα κοινά τους χαρακτηριστικά. Όριζε δηλαδή τις νοητικές κατηγορίες με τις οποίες είμαστε αντιμέτωποι. Περιλαμβάνεται στο τεύχος 87 με τίτλο «Πώς να μιλάμε για το κράτος και το τέλος του κόσμου».

Το δεύτερο μέρος της εκδήλωσης εντοπίζει τις απαρχές αυτής της γλώσσας του τέλους του κόσμου ήδη από τις απαρχές του καπιταλισμού, δηλαδή στον 17ο αιώνα. Ξαναδιαβάζει την ιστορία των «μαγισμών» ως ένα «τέλος του κόσμου» και εντοπίζει πτυχές τις οποίες μέχρι πρότινος είχαμε αγνοήσει. Περιλαμβάνεται στο τεύχος 88 με τίτλο «Τι γυρεύουν μια κλιματική κρίση και κάτι δαίμονες στην εποχή των στρατιωτών».

Παρακάτω ακολουθεί το τρίτο μέρος της εκδήλωσης (είχε κι ένα τέταρτο με συμπεράσματα, αλλά το κρατάμε μόνο για τους παριστάμενους και τις παριστάμενες). Μάθαμε λοιπόν να κοιτάζουμε την αλληλουχία αλληπάλλων κρίσεων που μας πετάνε τα αφεντικά στη μούρη ως μία ενιαία γλώσσα. Μια γλώσσα - μια επιστημονική γλώσσα - που έχει την ιστορία της. Μια ιστορία που μπορεί να πηγαίνει πίσω ακόμα και ως τον 17ο αιώνα, αλλά σίγουρα διαθέτει ένα πρόσφατο σημείο καμπής στη δεκαετία του 1970. Τότε, η έξοδος των ΗΠΑ από τη συνθήκη του Μπρέτον Γουντς οδήγησε σε μια δεκαετία όξυνσης του διακρατικού ανταγωνισμού και μαζί στην εκ νέου ανάδυση των τεχνολογικών της πολεμικής οικονομίας.

Το αποτέλεσμα ήταν να γεννηθούν εκείνη την περίοδο νέες επιστημονικές ιδέες που προφήτευαν το τέλος του κόσμου. Στο επίκεντρο της καταστροφολογίας βρισκόταν η γλώσσα του περιβάλλοντος, η οποία όπως ίσως θυμάστε από τις προηγούμενες ενασχολήσεις μας με το ζήτημα, μετατράπηκε από περιθωριακή πετριά της μεσαίας τάξης σε κρατική γλώσσα με τα όλα της.¹

1970: Η ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ ΤΗΣ «ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ»

Το όλο πράγμα ξεκίνησε απότομα στις 22 Απριλίου του 1970, όταν το αμερικανικό κράτος καθιέρωσε για πρώτη φορά την «Ημέρα της Γης» [Earth Day]. Είκοσι εκατομμύρια αμερικανοί γιόρτασαν την Ημέρα της Γης, μια ιδέα του γεροϋσιαστή Gaylor Nelson, την οποία υποστήριξε ο πρόεδρος Νίξον. Την ιδέα αγκάλιασαν όλα τα αμερικανικά μήντια και οι μεγάλες αμερικανικές βιομηχανίες.

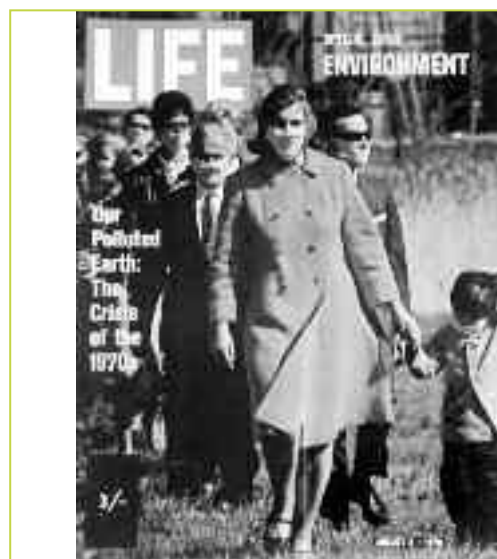
Τον ίδιο μήνα, τον Απρίλιο του 1970, αποφάσισε να εκφράσει τις περιβαλλοντικές του ανησυχίες και ένας ασυνήθιστος ειδικός. Ασυνήθιστος γιατί η «ειδίκευσή» του δεν είχε να κάνει με τη φύση και με άλλες τέτοιες ευαισθησίες. Ήταν ο Τζορτζ Κέναν, ο πατέρας της θεωρίας της ανασχεσης, της εξωτερικής πολιτικής δηλαδή που ακολούθησε μεταπολεμικά το αμερικανικό κράτος εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης. Το περιοδικό στο οποίο εξέθεσε τις ανησυχίες του ήταν το *Foreign Affairs*, ένα έντυπο που στα εκατό και πλέον χρόνια ύπαρξής του σίγουρα έχει αναφερθεί πολύ περισσότερες φορές σε κανόνα παρά σε λουλουδία.

Ο Τζορτζ Κέναν λοιπόν δημοσίευσε ένα κείμενο με τίτλο «Να εμποδίσουμε την ερήμωση του πλανήτη». Εκεί υποστήριζε ότι το βασικό πρόβλημα των καιρών ήταν το περιβάλλον και εντόπιζε δύο βασικές όψεις του ζητήματος. Από τη μία, το εσωτερικό λέγοντας πως το περιβάλλον θα χρησίμευε για «να βρεθούν παραγωγικές κατευθύνσεις για τη νεολαία». Κι από την άλλη, το εξωτερικό τονίζοντας την ανάγκη «να εμποδίσουμε τα καυσαέρια των αυτοκινήτων και τις θειούχες αναθυμιάσεις των κεντροευρωπαϊκών βιομηχανιών που έπειτα διαδίδονται πάνω από τη Βαλτική».²

Έφερνε δηλαδή στο προσκήνιο ήδη από τότε δύο βασικές χρησιμότητες της «περιβαλλοντικής κρίσης».

Από τη μία, την ταξική τους όψη: αυτές οι ιδέες ήταν κατάλληλες για να επιστρατεύουν τη νεολαία σε παραγωγικές κατευθύνσεις. Δηλαδή αφενός χρησίμευαν στην αφομοίωση των κινημάτων. Το αμερικανικό κίνημα των '60s, από τις αρχές των '80s άρχισε να μετατρέπεται σε ΜΚΟ με «περιβαλλοντικές ανησυχίες». Αφετέρου μπορούσαν να επιβάλλουν στον πληθυσμό πολιτικές σπάνης και περιορισμού, κουβαλώντας παρέα και τις αντίστοιχες πειθαρχήσεις. Η απειλή της περιβαλλοντικής καταστροφής ήταν κατάλληλη για μείωση της κατανάλωσης με το μαστίγιο.

Από την άλλη, οι περιβαλλοντικές ανησυχίες είχαν εγγεγραμμένες στη φύση τους και μια όψη διακρατικού ανταγωνισμού και εμπορικού πολέμου. Η απειλή της περιβαλλοντικής καταστροφής προβληματοποιούσε την παραγωγή άλλων κρατών, δίνοντας τη δυνατότητα για επιβολή δασμών στα αντίπαλα κράτη, ακόμα και για πλήρη απαγόρευση των εισαγωγών συγκεκριμένων κρατών. Και φυσικά για επιδότηση της εγχώριας βιομηχανίας. Αυτού του είδους η προστασία του «περιβάλλοντος» έδενε αρμονικά με το πλαίσιο των «Διεθνών Σχέσεων» όπως αυτό είχε εν έτει 1970. Γιατί το 1970, η γερμανική βιομηχανία, στην οποία αναφερόταν ο Κέναν, είχε σταθεί για τα καλά στα πόδια της μετά την ιστορία του 1945 και είχε τρελαθεί στις «θειούχες αναθυμιάσεις που διαδίδονταν πάνω από τη Βαλτική». Οι γερμανικές εξαγωγές καταναλώνονταν με το κιλό από την αμερικανική μεσαία τάξη, χάρη στη

Περιοδικό Life, Αύγουστος 1970. Η τρομοκρατία έχει ξεκινήσει. Όλως περιέργως, για ακόμα μια φορά, το «τέλος του κόσμου» φορά μάσκα.

Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Επειδή λοιπόν οι επιστήμες είχαν αυτή τη μαγική για το κράτος λειτουργία και έκαναν τόσο καλά τη δουλειά τους, υποστηρίχθηκαν και με κρατικό χρήμα. Μυριάδες κυβερνητικοί οργανισμοί φτιάχτηκαν από τη δεκαετία του '70 και μετά για να μελετήσουν το παραμικρό. Το κράτος χρηματοδότησε δίκτυα καταγραφής και έρευνες πλανητικής κλίμακας. Τα συμπεράσματα άρχισαν να χρησιμοποιούνται για να παραχθούν αλληπάλληλες κρίσεις. Οι κρίσεις έφεραν την εκ νέου χρηματοδότηση επιστημονικών δικτύων και υποδομών. Και φτου κι απ' την αρχή.

Φυσικά, οι έρευνες δεν ήταν σκέτα έρευνες. Ήταν προσανατολισμένες στις κρατικές επιδιώξεις. Καθορίζονταν με βάση την κατάσταση των διεθνών και των ταξικών σχέσεων.¹² Τα παραδείγματα είναι πολλά, αλλά ο χώρος μας περιορισμένος. Θα αρκестούμε λοιπόν σε μια περιγραφή από κάποιον που βρίσκεται μέσα στο όλο παιχνίδι των επιστημονικών χρηματοδοτήσεων.

Ο κ. Πασαδάκης είναι διευθυντής του ελληνικού Ινστιτούτου Πετρελαϊκής Έρευνας στην Κρήτη, που αναγκάστηκε να μετονομάσει το Ινστιτούτο του σε «Ινστιτούτο Γεωενέργειας» γιατί αλλιώς ήταν αδύνατο να εξασφαλίσει ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις. Εξέφρασε την πίκρα του επιτιθέμενος στη γλώσσα περί «ενεργειακής μετάβασης». Αλλά τα ίδια θα μπορούσε να ισχυριστεί για όλες τις καπιταλιστικές επιστήμες:

Η ενεργειακή οικονομία τις τελευταίες τρεις δεκαετίες καθορίζεται με εντεινόμενο ρυθμό από το “μύθο” της ενεργειακής “πράσινης”, “εναλλακτικής” μετάβασης. [...]

Χρησιμοποιώ τον όρο “μύθος” χωρίς καθόλου απαξιοτική χροιά, αλλά μάλλον με την αρχαιοελληνική σημασία του. Ο “μύθος” είναι ένα οργανωμένο σύστημα παραδοχών, το οποίο στηρίζεται σε γεγονότα ή καταστάσεις λιγότερο ή περισσότερο πραγματικές. Όταν διαμορφωθεί και επικρατήσει, λειτουργεί ως το υπόβαθρο για την κατανόηση του κόσμου και ως εγχειρίδιο ατομικής και κοινωνικής συμπεριφοράς. Είναι ένα “δόγμα” με τα χαρακτηριστικά των θρησκευτικών συστημάτων πίστης, τουλάχιστον για όσο χρόνο κυριαρχεί. Αν το καλοσκεφτούμε όλοι οι τομείς της ατομικής και κοινωνικής και οικονομικής ζωής καθορίζονται από τους “μύθους” τους. [...]

Είναι γνωστό σε όσους παροικούν στον χώρο της επιστήμης και της έρευνας, τουλάχιστον στον χώρο της ενέργειας, ότι οι μόνες κατευθύνσεις που μπορούν να ελπίζουν σε χρηματοδότηση είναι αυτές που στοιχίζονται απόλυτα με τον κυρίαρχο “μύθο”. Με απλά λόγια ευρω-

βοήθεια της παλιάς συνθήκης του Μπρέτον Γουντ από την οποία το αμερικανικό κράτος ετοιμαζόταν να βγει. Η περιβαλλοντική απειλή κατασκεύασε τη γλώσσα που χρειαζόταν το αμερικανικό κράτος για να επιβάλλει περιβαλλοντικούς δασμούς στη γερμανική βιομηχανία.

Η νέα αυτή γλώσσα είχε όμως και τη δυνατότητα να επεκτείνει αυτό που λέγεται «επικράτεια». Χάρη σ' αυτή τη νέα γλώσσα, η κυριαρχία του έθνους κράτους μπορούσε να επεκταθεί σε εκτάσεις όπου μέχρι πρότινος δεν έφτανε. Για να το πούμε με τα λόγια του Κέναν, «[πρέπει να] εξασφαλιστεί ότι όλες οι χρήσεις των αιθέρων, των ωκεανών, του διαστήματος, καθώς και των πόλων θα ελέγχονται καταλλήλως προς όφελος όλης της ανθρωπότητας».³

Η κρατική χρησιμότητα τέτοιων ιδεών γιγάντωσε τις επιστημονικές χρηματοδοτήσεις γύρω απ' αυτά τα ζητήματα κι αυτές με τη σειρά τους μετέτρεψαν τα αποτελέσματα των ερευνών σε υποψήφιους μπαμπούλες που θα έφερναν το τέλος του κόσμου. Μέσα στη δεκαετία του '70 λοιπόν, εμφανίστηκαν ταυτόχρονα η απειλή του νέφους, η τρύπα του όζοντος, η όξινη βροχή, ο «πυρηνικός χειμώνας», το κλιματικό πρόβλημα (που στην αρχή ήταν ασαφές αν επρόκειτο για επερχόμενο παγετώνα ή για υπερθέρμανση του πλανήτη), η μόλυνση των θαλασσών, και πολλά άλλα, που όλα διεκδίκησαν ανά διαστήματα ρόλο «Αρμαγεδδώνα». Κάθε ένα από αυτά τα προβλήματα κατασκευάστηκε με επιστημονικές μεθόδους. Παρακάτω θα ασχοληθούμε μόνο με ένα από τα πεδία επέκτασης της κρατικής επικράτειας που ανοίγονταν σύμφωνα με τον Κέναν: τους αιθέρους.

Η ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΜΟΛΥΝΣΗΣ ΤΩΝ ΑΙΘΕΡΩΝ

Το ζήτημα της μόλυνσης του αέρα φυσικά προϋπήρχε, τουλάχιστον από τη δεκαετία του 1940. Το νέφος του Πίτσμπουργκ κατά τη δεκαετία του 1940 ήταν διαβόητο. Η δυνατότητα του κράτους να χρησιμοποιεί τη γλώσσα του νέφους για να επιβάλλει πολιτικές είχε ήδη γίνει αντιληπτή. Ο μεταπολεμικός κόσμος όμως της δεκαετίας του '50 δεν ευνοούσε περιοριστικές πολιτικές. Η συζήτηση περί νέφους, παρά τις κατά καιρούς θεαματικές της εφαρμογές, περιοριζόταν σε συγκεκριμένους τόπους και ούτε κατά διάνοια δεν γινόταν αντιληπτή ως «Τέλος του Κόσμου».

Στην αυγή του 1970 όμως όλα ήταν διαφορετικά. Ο πρόεδρος Νίξον ετοιμαζόταν να κηρύξει την «Ημέρα της Γης». Ο Τζορτζ Κέναν ετοιμαζόταν να εκφράσει τις γεωπολιτικές του βλέψεις με όρους περιβαλλοντικής ευαισθησίας. Και ο αμερικανικός κρατικός μηχανισμός πειραματιζόταν με αυτή τη νέα γλώσσα και δοκίμαζε τα οφέλη της. Τον Ιανουάριο του 1970, το περιοδικό *Life* άρχισε να σπέρνει τρόμο και καταστροφολογία με το κιλό: «Σε δέκα χρόνια, οι κάτοικοι των πόλεων θα χρειάζονται αντιασφυξιογόνες μάσκες για να επιβιώσουν στην ατμόσφαιρα των πόλεων» - «Στις αρχές της δεκαετίας του '80 η μόλυνση του αέρα θα σκοτώσει χιλιάδες κόσμου σε κάποια πόλη των ΗΠΑ» - «Αν δεν κάνουμε κάτι θα επέλθει το τέλος του ανθρώπινου είδους, ίσως και σε λιγότερο από 30 χρόνια!». Ένας ειδικός μάλιστα προέβλεπε πως «ως το 1973 θα υπάρχουν 200.000 χιλιάδες νεκροί από το νέφος στη Νέα Υόρκη και το Λος Άντζελες».⁴

παϊκή ή εθνική χρηματοδότηση για έρευνα στην ενέργεια είναι δυνατή, μόνο αν εντάσσεται και ενισχύει τις πολιτικές που έχουν ήδη υιοθετηθεί».¹³

Ο Πασαδάκης τελικά συμμορφώθηκε. Σήμερα το Ινστιτούτο Γεωενέργειας, που άλλαξε όνομα μήπως και εξασφαλίσει χρηματοδότηση, διαχειρίζεται ενάμισι εκατομμύριο ευρώ για να διεξάγει –ούτε καν έρευνα, αλλά- «mentoring νέων ερευνητών στην πράσινη ενεργειακή μετάβαση». Προφανώς τα λόγια του ήταν επηρεασμένα απ' το γεγονός ότι δεν σταύρωνε χρηματοδότηση ούτε για πλάκα. Αυτό όμως δεν τα έκανε λιγότερο αληθινά.

Όμως η συζήτηση δεν αφορούσε πλέον μόνο τοπικά μια ή δυο πόλεις. Το έως τότε «τοπικό» πρόβλημα του «νέφους» σταδιακά μετατράπηκε σε παγκόσμια «ατμοσφαιρική κρίση» που υπερέβαινε τα σύνορα.⁵ Η ατμοσφαιρική κρίση άρχισε να γίνεται αντιληπτή ως «τέλος του Κόσμου». Αυτή η καινοτομία λοιπόν άλλαξε ριζικά την πολιτική χρησιμότητα και τις κρατικές χρήσεις κάθε επιστημονικής ενασχόλησης με την «ατμόσφαιρα».

ΜΑΣΚΕΣ ΠΑΝΤΟΥ

Νέα Υόρκη, Απρίλης 1970. Η γλώσσα του νέφους σε πλήρη λειτουργία.

Αθήνα, Απρίλης 1981. Η γλώσσα του νέφους έχει εισβάλλει στα μυαλά των υπηκόων. Αλλά δεν έχει καταφέρει ακόμα να κυριαρχήσει πάνω στο χιούμορ. Κάνει ό,τι μπορεί όμως. Μέσα απ' τη μάχη παράγονται τρομερές προβλέψεις (έστω και στο παρεμπιπτόντως).

ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΜΕ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ

Ο Τζορτζ Κέναν έθεσε τις βάσεις του περιβαλλοντικού προβλήματος με το εμβληματικό του κείμενο το 1970. Είχε περάσει τις δύο προηγούμενες δεκαετίες ως ο πατέρας της «στρατηγικής της ανάσχεσης» απέναντι στη Σοβιετική Ένωση.

Ο Ρίτσαρντ Νίξον θεωρείται ο αμερικανός πρόεδρος που ασχολήθηκε περισσότερο απ' όλους με την προστασία του περιβάλλοντος. Θέσπισε την Υπηρεσία Προστασία Περιβάλλοντος, τον νόμο περί προστατευόμενων ειδών και τον νόμο περί προστασίας του αέρα. Είχε περάσει τις δύο προηγούμενες δεκαετίες με την ταμπέλα του «πιο αντικομμουνιστή πολιτικού του Ψυχρού Πολέμου».

Ο Στυλιανός Παττακός θεωρείται ο «οικολόγος» της δικτατορίας. Το 1970, εκφώνησε λόγο στο «Εθνικόν Συνέδριον Προστασίας της Φύσεως» που έγινε στην Πάντειο και τόνισε πως το περιβάλλον είναι ένα «κοινωνιο-βιολογικό πρόβλημα, τείνουν να καταστεί οξύτατον». Το 1973, άνοιξε και έκλεισε το «Συμπόσιον επί των προβλημάτων του περιβάλλοντος» που διοργάνωσε το ΕΜΠ. Εμφανιζόταν στην πλ. Συντάγμα-τος μαζί με αστυνομικούς και έδινε εντολή να συλληφθεί όποιος πετούσε αποσιγάρα ή σκουπίδια στον δρόμο. Είχε περάσει τις προηγούμενες δύο δεκαετίες συμμετέχοντας ως καραβανάς στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, στα Δεκεμβριανά, τον Εμφύλιο, και τελικά ως υπουργός Εσωτερικών της χούντας.

Το πόσο κραυγαλέα κατασκευασμένη ήταν όλη αυτή η τρομοκρατία, έκανε διάφορους παλαιάς κοπής κρατικούς ειδικούς να τσινάνε, παρ' όλο που συμφωνούσαν με τους στόχους της εκστρατείας. Ο Ρόμπερτ Μόουζες για παράδειγμα, ο αρχιτέκτονας που σχεδίασε τη Νέα Υόρκη στη βάση συγκεκριμένων πολιτικών στόχων των αφεντικών, έβρισκε την όλη εκστρατεία τρόμου λιγάκι παρατραβηγμένη και προτιμούσε τις πιο μπρουτάλ κρατικές αφηγήσεις του είδους «καθίστε καλά μη σας πάρει ο διάολος»:

Οι τέσσερις καβαλάρηδες της Αποκάλυψης ξανάρχονται, αυτή τη φορά με ένα κάρο επιστημονικές μπαρούφες, μελετημένες ώστε να επιβάλλουν περιοριστικές πολιτικές μέσω του τρόμου, αντί να τις προωθήσουν με τη λογική, την ειλικρινή αριθμητική, την υπομονή και την ανάγκη για θυσίες.⁶

Την ίδια χρόνια, το 1970, το αμερικανικό κράτος θέσπισε τον Clean Air Act, τον νόμο περί προστασίας του αέρα, νόμο ο οποίος έκτοτε ενισχύεται και παραλλάσσεται αναλόγως αναγκών. Ο νόμος αυτός όριζε τα κριτήρια τα οποία έπρεπε να πληρούν οι επιχειρήσεις που παράγουν και πωλούν προϊόντα στο εσωτερικό των ΗΠΑ. Φυσικά, ο νόμος δεν αφορούσε μόνο τις αμερικανικές επιχειρήσεις. Έναν χρόνο αργότερα, το αμερικανικό κράτος αποχώρησε μονομερώς από τη συμφωνία του Μπρέτον Γουντς, η οποία όριζε σε πλανητικό επίπεδο τους κανόνες του εμπορικού πολέμου.⁷

Αμέσως μετά την αποχώρηση των ΗΠΑ από τη συνθήκη του Μπρέτον Γουντς, ο Clean Air Act προσέφερε στο αμερικανικό κράτος την απαραίτητη γλώσσα για να διεξάγει τον εμπορικό πόλεμο που φούντωσε. Ο Clean Air Act υποτίθεται πως είχε με-

τατρέψει το αμερικανικό κράτος σε ένα κράτος-πρότυπο για την προστασία της ατμόσφαιρας. Δεν ήταν όμως όλα τα κράτη έτσι. Σύμφωνα με τους ειδικούς του αμερικανικού κράτους, υπάρχουν κράτη, τα αφεντικά των οποίων – άκουσον, άκουσον – ΔΕΝ νοιάζονταν για το περιβάλλον. Αυτές οι βιομηχανίες έπρεπε να τιμωρηθούν με – μαντέψτε – περιβαλλοντικούς δασμούς. Οι αμερικανοί οικονομολόγοι άρχισαν να αναφέρουν πως τέτοιοι δασμοί «δεν είναι καθόλου απίθανοι», ήδη από το 1971. Μάλιστα η σχετική μελέτη της Επιτροπής Διεθνούς Εμπορίου των ΗΠΑ κατέληγε στην πρόταση πως «εφόσον το κόστος του περιορισμού της μόλυνσης του αέρα παρακάμπτεται, οι ΗΠΑ θα πρέπει να επιβάλλουν ανταποδοτικούς δασμούς για να προστατέψουν τα νόμιμα συμφέροντα των βιομηχανιών μας που επιδίδονται σε εισαγωγές και εξαγωγές».⁸

Η ΝΕΑ ΓΛΩΣΣΑ ΦΤΑΝΕΙ ΣΤΑ ΝΟΤΙΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ: ΤΟ ΝΕΦΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ

Η χρησιμότητα αυτής της νέας γλώσσας ήταν τόσο προφανής για τους αρμόδιους και τόσο απόκρυφη για τους υπηκόους που υιοθετήθηκε άμεσα από σχεδόν όλα τα κράτη του δυτικού κόσμου. Το ίδιο έκανε χωρίς καθυστέρηση και το καλό μας ελληνικό κράτος.

Η ίδια η δικτατορία είναι αυτή που έφερε το περιβάλλον στην πολιτική ατζέντα... Οι πρώτοι σχετικοί θεσμοί ιδρύθηκαν από τη δικτατορία, η οποία αν μη τι άλλο νοιαζόταν τρομερά για την προστασία του περιβάλλοντος. Οι πρώτοι ειδικοί είχαν ήδη εμφανιστεί από τα τέλη της δεκαετίας του '60. Ήταν

ακαδημαϊκοί οι οποίοι είχαν θητεύσει στα αμερικανικά πανεπιστήμια και είχαν επιστρέψει κομίζοντας και τις νέες αυτές χρήσιμες ιδέες.⁹ Το Πρόγραμμα Ελέγχου Ρύπανσης Περιβάλλοντος Αθήνας (ΠΕΡΠΑ) άρχισε να λειτουργεί το 1972.

Την ίδια περίοδο άρχισαν και οι καταστροφολογικές προφητείες. Το 1973, η εφημερίδα *Τα Νέα* είχε ολοσέλιδο άρθρο με τίτλο «Απαισιόδοξες οι προοπτικές, Ακατοίκητη πόλη η Αθήνα το 2000». Τέτοιοι είδους άρθρα άρχισαν να εμφανίζονται όλο και συχνότερα στις ελληνικές εφημερίδες.¹⁰

Το 1979, ιδρύθηκε το ΠΑΚΟΕ, το Πανελλήνιο Κέντρο Οικολογικών Ερευνών, το οποίο συστηματοποίησε τις «μετρήσεις» για το «φωτοχημικό νέφος που πλάκωνε την Αθήνα». Ακατανόητες μετρήσεις δημοσιεύονταν καθημερινά στις εφημερίδες και η τρομοκρατία ενισχυόταν με ανακοινωθέντα για το πόσοι θάνατοι, καρδιοπάθειες, λιποθυμίες, δύσπνοιες, κλπ συνέβαιναν κάθε μέρα εξαιτίας του νέφους. Μετά τα χρόνια της καραντίνας και τα ημερήσια ανακοινωθέντα κρουσμάτων, η μηνιακή αυτή εκστρατεία μάς είναι αρκετά οικεία. Το κερασάκι στην τούρτα του τρόμου ήταν η «όξινη βροχή» που προέκυπτε από τις «θειώδεις αναθυμιάσεις» και που υποτίθεται πως θα διέβρωνε μέχρι και τον Παρθενώνα και τις Καρυάτιδες.

Όπως παντού αλλού, βέβαια, όλα αυτά σιωπηλά εξυπηρετούσαν κρατικές πολιτικές. Από τις αρχές των '70s, το ελληνικό κράτος βρισκόταν αντιμέτωπο με τις αλληπάλληλες «πετρελαϊκές κρίσεις» και προσπαθούσε να περιορίσει τις εισαγωγές γενικώς και τις εισαγωγές καυσίμων ειδικώς.¹¹ Για τον σκοπό αυτό πήρε λοιπόν τα εξής μέτρα:

22 Απριλίου 1970. Η πρώτη «Ημέρα της Γης». Η ημερομηνία συμπίπτει με τα γενέθλια του Λένιν, κλείνοντας το μάτι στους πρώην «κινηματικούς».

21 Απριλίου 1981. Διαδήλωση του Δήμου Αθηναίων ενάντια στο νέφος. Συμμετοχή 35.000 κόσμος. Κεντρικό σύνθημα «Το νέφος σκοτώνεται με μέτρα, όχι με λόγια». Η αριστερά δηλαδή υπερθεματίζει με το γνωστό πλέον επιχείρημα «τα μέτρα δεν είναι αρκετά». Και φυσικά επειδή εδώ είμαστε Βαλκάνια, η διαδήλωση έγινε μια μέρα νωρίτερα κι αντί για του Λένιν, η ημερομηνία συμπίπτει με τα γενέθλια της χούντας.

-Εκ περιτροπής κυκλοφορία των αυτοκινήτων τα σαββατοκύριακα (μονά-ζυγά).

-Αύξηση της τιμής του ηλεκτρικού ρεύματος.

-Διπλασιασμός του φόρου στα εισαγόμενα αυτοκίνητα και στον ειδικό φόρο κατανάλωσης καυσίμων.

-Περιορισμοί στη θέρμανση των πολυκατοικιών

Στην αρχή τα μέτρα δεν σχετίζονταν επίσημα με το νέφος, αλλά με την κρίση. Καθώς όμως μέσα στη δεκαετία η γλώσσα του νέφους ισχυροποιήθηκε, άρχισε να χρησιμοποιείται για να δικαιολογήσει αυτές και άλλες παρόμοιες πολιτικές.

Και ακόμη χρησιμοποιείται.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟ ΣΗΜΕΡΑ

Από τη δεκαετία του 1970 έχει κυλήσει πολύ νερό στο αυλάκι. Τα αφεντικά απέκτησαν τη δυνατότητα να συζητούν για «ρύπανση» και «περιβάλλον», ενώ στην πραγματικότητα συζητούσαν την επιβολή νέων τρόπων αναπαραγωγής της εργατικής δύναμης. Το πώς και τι θα τρώμε, πώς και με τι κόστος θα ζεσταινόμαστε, πώς θα καθαριζόμαστε και πώς θα ντυνόμαστε, πώς θα μετακινούμαστε, όλα βρήκαν την έκφρασή τους ως ζητήματα «προστασίας του περιβάλλοντος».

Παρομοίως έβρισκαν και νέους τρόπους διαχείρισης της μεταξύ τους σύγκρουσης, δηλαδή του διακρατικού εμπορικού πολέμου. Η γλώσσα του «περιβάλλοντος», δηλαδή, έβαζε την καπιταλιστική προσταγή στα εργατικά σπίτια, πολύ πιο αποτελεσματικά και πολύ πιο συγκαλυμμένα από ό,τι προηγουμένως.

Τις επόμενες δεκαετίες το νέφος μετατράπηκε σε μικροσωματίδια, μέτρηση του διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα και άλλα τέτοια. Και οι χρήσεις του πολλαπλασιάστηκαν. Αναφέρουμε ενδεικτικά:

-τον έλεγχο των διατροφικών συνηθειών και των εισαγωγών τροφίμων εκφρασμένο μέσα από καμπάνιες τύπου «φάτε λιγότερο για να μειώσετε το περιβαλλοντικό σας αποτύπωμα».

-τον πόλεμο μεταξύ της αμερικανικής και της ευρωπαϊκής αεροπορικής βιομηχανίας εκφρασμένο σε γλώσσα «ατμοσφαιρικών ρύπων».

-τον πόλεμο της αμερικανικής με τη γερμανική

αυτοκινητοβιομηχανία που εκφράστηκε με το πρόστιμο 3 δισεκατομμυρίων δολαρίων που επέβαλαν τα αμερικανικά δικαστήρια στη γερμανική Φολκσβάγκεν για τις εκπομπές αερίων ρύπων που έβγαζαν οι εξατμίσεις των αυτοκινήτων της.

-την ενοχοποίηση της καύσης ξύλων στα χρόνια της κρίσης ως υπεύθυνη για την «αιθαλομίχλη».

Τα παραδείγματα είναι δεκάδες. Προσθέστε εδώ όποιο πιθανό «τέλος του κόσμου» θέλετε: τις πυρκαγιές – τις πλημμύρες – την κλιματική αλλαγή – τις επιδημίες – ακόμα και UFO. Η μέθοδος είναι η ίδια.

Καθένα απ' αυτά τα ζητήματα λοιπόν έχει μια ιστορία. Αυτή η ιστορία θα έχει ως σημείο καμπής τη δεκαετία του '70. Καθένα απ' αυτά τα ζητήματα θα εξυπηρετεί σιωπηρά κρατικές και ταξικές πολιτικές που ουδέποτε αναφέρονται.

Κάθε «τέλος του κόσμου» έχει μια ιστορία.

Το κάθε «τέλος του κόσμου» ξεχωριστά αλλά και όλα τους μαζί, είναι ακατανόητα, γιατί ο σκοπός τους είναι ακριβώς η εξυπηρέτηση κρατικών πολιτικών.

Επικίνδυνο σήμερα τό νέφος

ΣΕ ΕΥΧΕΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΠΕΡΙΟΡΙΖΕΤΑΙ Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

Την ατμοσφαιρική ρύπανση που προκαλείται από την κίνηση των αυτοκινήτων στην Ελλάδα...

1η μέρα — 10 του '70 — 11 κλιματική αλλαγή — 12 κλιματική αλλαγή — 13 κλιματική αλλαγή — 14 κλιματική αλλαγή — 15 κλιματική αλλαγή — 16 κλιματική αλλαγή — 17 κλιματική αλλαγή — 18 κλιματική αλλαγή — 19 κλιματική αλλαγή — 20 κλιματική αλλαγή — 21 κλιματική αλλαγή — 22 κλιματική αλλαγή — 23 κλιματική αλλαγή — 24 κλιματική αλλαγή — 25 κλιματική αλλαγή — 26 κλιματική αλλαγή — 27 κλιματική αλλαγή — 28 κλιματική αλλαγή — 29 κλιματική αλλαγή — 30 κλιματική αλλαγή — 31 κλιματική αλλαγή — 32 κλιματική αλλαγή — 33 κλιματική αλλαγή — 34 κλιματική αλλαγή — 35 κλιματική αλλαγή — 36 κλιματική αλλαγή — 37 κλιματική αλλαγή — 38 κλιματική αλλαγή — 39 κλιματική αλλαγή — 40 κλιματική αλλαγή — 41 κλιματική αλλαγή — 42 κλιματική αλλαγή — 43 κλιματική αλλαγή — 44 κλιματική αλλαγή — 45 κλιματική αλλαγή — 46 κλιματική αλλαγή — 47 κλιματική αλλαγή — 48 κλιματική αλλαγή — 49 κλιματική αλλαγή — 50 κλιματική αλλαγή — 51 κλιματική αλλαγή — 52 κλιματική αλλαγή — 53 κλιματική αλλαγή — 54 κλιματική αλλαγή — 55 κλιματική αλλαγή — 56 κλιματική αλλαγή — 57 κλιματική αλλαγή — 58 κλιματική αλλαγή — 59 κλιματική αλλαγή — 60 κλιματική αλλαγή — 61 κλιματική αλλαγή — 62 κλιματική αλλαγή — 63 κλιματική αλλαγή — 64 κλιματική αλλαγή — 65 κλιματική αλλαγή — 66 κλιματική αλλαγή — 67 κλιματική αλλαγή — 68 κλιματική αλλαγή — 69 κλιματική αλλαγή — 70 κλιματική αλλαγή — 71 κλιματική αλλαγή — 72 κλιματική αλλαγή — 73 κλιματική αλλαγή — 74 κλιματική αλλαγή — 75 κλιματική αλλαγή — 76 κλιματική αλλαγή — 77 κλιματική αλλαγή — 78 κλιματική αλλαγή — 79 κλιματική αλλαγή — 80 κλιματική αλλαγή — 81 κλιματική αλλαγή — 82 κλιματική αλλαγή — 83 κλιματική αλλαγή — 84 κλιματική αλλαγή — 85 κλιματική αλλαγή — 86 κλιματική αλλαγή — 87 κλιματική αλλαγή — 88 κλιματική αλλαγή — 89 κλιματική αλλαγή — 90 κλιματική αλλαγή — 91 κλιματική αλλαγή — 92 κλιματική αλλαγή — 93 κλιματική αλλαγή — 94 κλιματική αλλαγή — 95 κλιματική αλλαγή — 96 κλιματική αλλαγή — 97 κλιματική αλλαγή — 98 κλιματική αλλαγή — 99 κλιματική αλλαγή — 100 κλιματική αλλαγή

Ριζοσπάστης, 16 Δεκέμβρη 1980 και 16 Ιούλη 1980. Καθ' όλη τη διάρκεια της χρονιάς, οι εφημερίδες (ιδίως οι αριστερές) δημοσίευαν τρομοκρατικές μετρήσεις για το νέφος, ζητώντας από την κυβέρνηση μέτρα. Η τεχνογνωσία αυτή εμφανίστηκε σαράντα χρόνια αργότερα ως «καθημερινό δελτίο κρουσμάτων covid».

1. Βλ. «Περιβάλλον: Μια Ύπουλη Έννοια για όλες τις Χρήσεις», Μέρος Πρώτο, *Antifa* # 59, 02/2018 και Μέρος Δεύτερο, *Antifa* #74, 03/2021. Εκεί θα βρείτε και περισσότερα για την «Ημέρα της Γης».
2. George Kennan, "To Prevent a World Wasteland", *Foreign Affairs*, Vol. 48, No. 3, Απρίλιος 1970.
3. Ό.π. Ο τονισμός δικός μας.
4. Όλα αυτά στο Frank Uekötter "Grassroots apocalypticism: The great upcoming air pollution disaster in post-war America" στο Frank Uekötter, *Exploring Apocalypticism: Coming to Terms with Environmental Alarmism*, University of Pittsburgh Press, 2018, σ. 36.
5. Δεν το λέμε μόνο εμείς: «Αυτές οι ανησυχίες εξέφραζαν ότι η ανθρώπινη δραστηριότητα δεν επηρέαζε την ατμόσφαιρα της γης μόνο τοπικά (ως "μόλυνση", όπως γινόταν αντιληπτό στη δεκαετία του '60), αλλά σε πλανητική κλίμακα», στο Paul N. Edwards, *A Vast Machine: Computer Models, Climate Data and The Politics of Global Warming*, The Mit Press, 2010, σ. 358.
6. Frank Uekötter, ό.π., σ. 45.
7. Βλ. «Ο Ντόναλντ Τραμπ δεν είναι τρελός», *Antifa* #55, 03/2017.
8. Αναφέρεται στο William Scott Ferguson, «International Trade Implications of Pollution Control», *Cornell Law Review* Vol. 58, Is. 2, Ιανουάριος 1973.
9. Σάκης Κουρουζίδης, «Η οικολογία στη δικτατορία», *booksjournal.gr*, 10/4/2019. Ο συγγραφέας δυσκολεύεται να εξηγήσει το ενδιαφέρον της χούντας για το περιβάλλον και το αποδίδει στο γεγονός ότι οι δικτάτορες ήθελαν να «φαίνονται» ευαίσθητοι και να κερδίσουν τη «διεθνή νομιμοποίηση».
10. *Τα Νέα*, 1/6/1973. Περιλαμβάνεται στο Δ. Μούσιος, «Μια ιστορία του «νέφους» της Αθήνας», Πτυχιακή Εργασία, *Τμήμα Ιστορίας και Φιλοσοφίας της Επιστήμης*, 02/2020.
11. Βλ. και «Το Τέρας της Καταναλώσεως: Κρίση, Μέτρα και Πειθαρχία πριν από σαράντα χρόνια και κάτι», *Antifa* #81, 07/2022.
12. Για παράδειγμα το πρώτο δίκτυο καταγραφής της ατμοσφαιρικής μόλυνσης στην Ευρώπη φτιάχτηκε τη δεκαετία του 1970 και έπρεπε να λάβει υπόψιν τον Ψυχρό Πόλεμο, παρά το ότι στους αιθέρες δεν υπήρχε «σιδηρού παραπέτασμα». Βλ. Rachel Rothschild, "Détente from the Air: Monitoring Air Pollution During the Cold War", *Technology and Culture*, Vol. 57, N. 4, Οκτώβριος 2016.
13. Ν. Πασαδάκης, «Ενεργειακή Μετάβαση: Επιχειρηματική ευκαιρία ή βιώσιμη προοπτική»; *tvnx.gr*, 29/4/23. Ο τονισμός δικός μας.